

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

TIL VA MADANIYATNING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI AHAMIYATI

Dilmurodova Nilufar Asatullayevna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, dotsent (PhD)

Annotatsiya

Ushbu maqolada til va madaniyatning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Til jamiyatning asosiy kommunikativ vositasi bo'lib, u millatning tarixiy tajribasi, qadriyatlari, urf-odatlar va dunyoqarashini o'zida aks ettiradi. Madaniyat esa jamiyatning ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishini belgilovchi muhim omillardan biridir. Maqolada til va madaniyatning o'zaro bog'liqligi, ularning jamiyat taraqqiyotidagi roli hamda milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Globalizatsiya sharoitida til va madaniyatning rivojlanish jarayonlari hamda ularning jamiyat taraqqiyotiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: til va madaniyat, jamiyat taraqqiyoti, milliy qadriyatlar, kommunikatsiya, madaniy meros, til siyosati, globalizatsiya.

ЗНАЧЕНИЕ ЯЗЫКА И КУЛЬТУРЫ В РАЗВИТИИ ОБЩЕСТВА

Дилмуродова Нилуфар Асатуллаевна

Ташкентский государственный экономический университет, доцент (PhD)

Аннотация

В данной статье рассматривается значение языка и культуры в развитии общества. Язык является основным средством коммуникации в обществе и отражает исторический опыт, традиции, ценности и мировоззрение народа. Культура, в свою очередь, играет важную роль в духовном и социальном развитии общества. В статье анализируется взаимосвязь языка и культуры, их роль в общественном развитии, а также значение сохранения и развития национальных ценностей. Особое внимание уделяется влиянию процессов глобализации на развитие языка и культуры в современном обществе.

Ключевые слова: язык и культура, развитие общества, национальные ценности, коммуникация, культурное наследие, языковая политика, глобализация.

THE IMPORTANCE OF LANGUAGE AND CULTURE IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY

Nilufar Asatullayevna Dilmurodova

Tashkent State University of Economics, Associate Professor (PhD)

Abstract

This article examines the importance of language and culture in the development of society. Language is the main means of communication in society and reflects the historical experience, traditions, values, and worldview of a nation. Culture, in turn, plays an important role in the spiritual and social development of society. The article analyzes the relationship between language and culture, their role in social development, and the importance of preserving and developing national values. Special attention is given to the impact of globalization processes on the development of language and culture in modern society.

Keywords: language and culture, social development, national values, communication, cultural heritage, language policy, globalization.

Til va madaniyat jamiyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Har bir xalqning tili uning tarixiy tajribasi, milliy qadriyatlari, urf-odatlar va dunyoqarashini o'zida mujassamlashtiradi. Shu bois til nafaqat aloqa vositasi, balki millatning ma'naviy boyligi, madaniy merosi va ijtimoiy taraqqiyotining muhim ko'rsatkichi sifatida ham namoyon bo'ladi. Madaniyat esa jamiyatning ma'naviy hayotini, qadriyatlar tizimini, ijtimoiy munosabatlarini va turmush tarzini ifodalovchi murakkab ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Til va madaniyat o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ular bir-birini to'ldirib, jamiyat taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tilshunoslikda til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlik masalasi ko'plab olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Mashhur tilshunos Edvard Sapir tilni madaniyatning ajralmas qismi sifatida baholab, til orqali jamiyatning madaniy qadriyatlari va dunyoqarashi ifodalanishini ta'kidlagan [2:63]. Ko'plab tadqiqotchilar til va madaniyatning o'zaro ta'siri jamiyatning ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishida muhim omil ekanligini e'tirof etadilar. Til orqali xalqning tarixiy xotirasi, milliy o'zligi va madaniy an'analari avloddan-avlodga yetkaziladi. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti jarayonida globalizatsiya, axborot texnologiyalarining rivojlanishi hamda madaniyatlararo aloqalarning kengayishi til va madaniyat rivojiga yangi ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayonlar bir tomondan turli madaniyatlarning o'zaro boyishiga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan milliy til va madaniyatni saqlash masalasini ham dolzarb qilib qo'ymoqda. Ayniqsa, milliy tillarning rivojlanishi, ularning ilm-fan, ta'lim, madaniyat va ommaviy axborot vositalarida keng qo'llanilishi jamiyat taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi til va madaniyatning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilish, ularning o'zaro bog'liqligini yoritish hamda zamonaviy jamiyat rivojida til va madaniyatning tutgan o'rnini aniqlashdan iborat. Tadqiqot jarayonida til va madaniyatning jamiyat rivojiga ko'rsatadigan ta'siri, milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishdagi ahamiyati hamda global jarayonlar sharoitida ularning rivojlanish istiqbollari ilmiy jihatdan yoritiladi.

Tahlillar qismi: Til va madaniyat jamiyat taraqqiyotining muhim omillari sifatida o'zaro uzviy bog'liq holda rivojlanadi. Til insonlar o'rtasida muloqotni ta'minlash bilan birga, millatning madaniy merosi, urf-odatlar va qadriyatlarini saqlash hamda avloddan-avlodga yetkazish vazifasini ham bajaradi. Shu sababli til jamiyatning ma'naviy hayotini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Tilshunos olim Edvard Sapir til va madaniyat o'rtasidagi aloqani ta'kidlab, shunday yozadi: "Til — bu madaniyatni ifodalovchi va uni saqlovchi eng muhim vositalardan biridir." Darhaqiqat, til orqali xalqning tarixiy tajribasi, dunyoqarashi va madaniy qadriyatlari ifodalanadi [2:84]. Masalan, o'zbek tilidagi maqol va matallar, milliy an'ana va urf-odatlarni aks ettiruvchi so'z va iboralar xalqning madaniy merosini namoyon etadi. "Yaxshi so'z – jon ozig'i", "Mehnat qilgan to'yadi" kabi maqollar xalqning hayotiy tajribasi va madaniy qarashlarini ifodalaydi.

Til va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlik haqida mashhur tilshunos Noam Chomsky shunday ta'kidlaydi: "Til inson tafakkurining asosiy ifoda vositasi hisoblanadi." Bu fikr tilning nafaqat kommunikativ vosita, balki insonning fikrlash jarayonini shakllantiruvchi muhim omil ekanligini ko'rsatadi. Demak, til orqali inson nafaqat muloqot qiladi, balki o'z fikrlarini, qarashlarini va madaniy tajribasini ham ifodalaydi. Bundan tashqari, til jamiyat taraqqiyotida madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Mashhur tilshunos David Crystal tilning jamiyatdagi o'rnini haqida shunday fikr bildiradi: "Til jamiyatdagi ijtimoiy aloqalarni mustahkamlovchi asosiy vositalardan biridir." Haqiqatan ham, turli xalqlar o'rtasidagi ilmiy, madaniy va iqtisodiy aloqalar til orqali amalga oshiriladi. Bu jarayon madaniyatlarning o'zaro boyishiga ham xizmat qiladi.

O'zbek tilshunos olimi A.Nurmonov tilning milliy taraqqiyotdagi ahamiyatini quyidagicha ta'riflaydi: "Til millatning tarixiy xotirasi, ma'naviy boyligi va madaniy merosini saqlovchi muhim omildir." Shu sababli milliy tilni rivojlantirish, uni ta'lim tizimida, ilm-fan va

madaniyat sohalarida keng qo'llash jamiyat taraqqiyotining muhim shartlaridan biri hisoblanadi[4:104,112]. Globalizatsiya jarayonida til va madaniyat o'rtasidagi munosabat yanada murakkablashmoqda. Bir tomondan, turli madaniyatlarning o'zaro aloqalari kengayib, yangi madaniy tajribalar shakllanmoqda. Ikkinchi tomondan esa milliy til va madaniyatni saqlash va rivojlantirish zarurati ortib bormoqda. Shu bois til va madaniyatni asrab-avaylash, ularni yosh avlodga yetkazish hamda jamiyat taraqqiyotida ularning o'rnini mustahkamlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, til va madaniyat jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Til jamiyatda kommunikativ vosita sifatida xizmat qilish bilan birga, millatning tarixiy xotirasi, madaniy merosi hamda ma'naviy qadriyatlarini saqlash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Madaniyat esa jamiyatning ma'naviy hayotini shakllantiruvchi omil bo'lib, u til orqali ifodalanadi va avloddan-avlodga yetkaziladi. Tahlillar natijasida til va madaniyat o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligi aniqlandi. Har bir xalqning tili uning madaniyati, urf-odatlar va dunyoqarashini aks ettiradi. Til orqali milliy qadriyatlar, an'analar va ijtimoiy tajriba jamiyat a'zolariga yetkaziladi. Shu sababli til va madaniyat jamiyatning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, globalizatsiya jarayonida til va madaniyat o'rtasidagi munosabat yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Madaniyatlararo aloqalarning kengayishi turli xalqlar o'rtasida tajriba almashish imkoniyatini yaratmoqda. Shu bilan birga, milliy til va madaniyatni saqlash va rivojlantirish zarurati ham ortib bormoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy tilni ta'lim tizimida rivojlantirish, madaniy merosni asrab-avaylash hamda ommaviy axborot vositalarida milliy tilning faol qo'llanilishini ta'minlash jamiyat taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Demak, til va madaniyat jamiyat taraqqiyotining muhim omili bo'lib, ularning rivojlanishi jamiyatning ma'naviy, ijtimoiy va madaniy taraqqiyotini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli til va madaniyatni rivojlantirish, ularni asrab-avaylash hamda kelajak avlodga yetkazish jamiyat oldidagi muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, til va madaniyat jamiyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Til insonlar o'rtasidagi muloqotni ta'minlash bilan birga, millatning tarixiy tajribasi, ma'naviy qadriyatlari va madaniy merosini saqlab qolishda muhim vosita vazifasini bajaradi. Madaniyat esa jamiyatning ma'naviy hayoti, ijtimoiy munosabatlari va milliy o'zligini ifodalovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli til va madaniyat o'zaro chambarchas bog'liq holda rivojlanib, jamiyatning ijtimoiy, ma'naviy va madaniy taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, til orqali xalqning milliy qadriyatlari, urf-odatlar, an'analar hamda tarixiy tajribasi avloddan-avlodga yetkaziladi. Til nafaqat kommunikativ vosita, balki milliy o'zlikni anglash va madaniy merosni saqlashning muhim omili hisoblanadi. Shu bois jamiyat taraqqiyotida milliy tilni rivojlantirish, uning qo'llanish doirasini kengaytirish hamda madaniy qadriyatlarni asrab-avaylash muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy globalizatsiya jarayonida turli xalqlar o'rtasidagi madaniy aloqalar kengayib borayotgan bir paytda milliy til va madaniyatni saqlash masalasi yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Shu sababli til va madaniyatni rivojlantirish, ularni ta'lim tizimi, ilm-fan, madaniyat va ommaviy axborot vositalari orqali qo'llab-quvvatlash jamiyatning barqaror taraqqiyotini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики. – Москва: Прогресс, 1977. – 285 с.
2. Sapir E. Language: An Introduction to the Study of Speech. – New York: Harcourt, Brace and Company, 1921. – 258 p.
3. Crystal D. Language and Culture. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 320 p.
4. Нурмонов А. Тилшунослик назарияси. – Тошкент: Ўқитувчи, 2012. – 256 б.
5. Раҳматуллаев Ш. Ҳозирги ўзбек адабий тили. – Тошкент: Университет, 2006. – 320 б.